

ВСТУП

У сучасному лінгвістичному просторі, що сповнений традиційно опрацьовуваними проблемами (фонемного, морфемного, синтаксичного рівнів мов з однаковими та різними системами, поглибленим зацікавленням питаннями словотвору та фразеології, лексикології та семасіології, ономасіології та прикладної лінгвістики та низкою інших) у розрізі відомих дососюрівської (порівняльно-історичної, або генетичної), сосюрівської (структурно-семантичної), постсосюрівської (функційно-комунікативної, функційно-когнітивної, функційно-прагматичної, синергетичної) наукових лінгвістичних парадигм, постали нові та новітні напрями, підходи, школи аналізу вже відомих явищ синтетизму й аналітизму, омонімії й антонімії, внутрішньої організації мовних одиниць, закономірностей їхнього конструювання, типології семантики, структури, співвідношення формально-граматичної організації та семантико-синтаксичної будови, а також студіювання особливостей комунікативного навантаження тих чи тих морфологічних чи синтаксичних форм у реалізації відповідних комунікативних інтенцій мовця, статусу в інтеракціях. Водночас постали актуальними когнітивні, прагматичні, синергетичні підходи до тлумачення та кваліфікації мовних одиниць, що й зумовило дослідження комунікативних стратегій і тактик у досягненні заявленої адресантом (продуцентом) мети і завдань, простеження відповідних тактик для реалізації відповідних настанов, визначення закономірностей та основних тенденцій організації та модифікації мовленнєвого акту, простеження функційного навантаження його складників – імплікацій, локуцій та перлокуцій, прагненням з'ясувати основне та супровідне в реалізації законів комунікативного спілкування, розгляд мовленнєвих, мовних і комунікативних жанрів. Не менш важливим є діагностування комунікативних постулатів і максим, простеження їхнього експліцитного та імпліцитного виявів, функційного навантаження в комунікативних ситуаціях. До цього слід також додати низку питань сугестивної лінгвістики та психолінгвістики (нейролінгвістики, нейропсихолінгвістики), нейролінгвістичного програмування, соціолінгвістики, лексикографії, судової та кримінальної лінгвістики, нормування термінологічних систем, синтезу й аналізу мовлення та й загалом комплекс проблем прикладної лінгвістики з її надактуальними вимірами корпусатії текстів, застосування лінгвістичних технологій у захисті державного інформаційного простору і под. Увесь загальний простір лінгвістичних проблем не лише важко перерахувати, а й складно уявити, оскільки він сьогодні виходить далеко за межі суто лінгвістичних проблем, охоплюючи також актуальні питання культурології (лінгвокультурологія), епістемології (лінгвоепістемологія), феноменології (лінгвофеноменологія), статусної ролі осіб у суспільстві (гендерна лінгвістика), персонології (лінгвоперсонологія), актуалізації створення об'єктивних граматик української та інших слов'янських і неслов'янських мов тощо.

Третій випуск¹ збірника наукових праць «Грамматичні студії» (Вінниця: ДонНУ, 2017) органічно пов'язаний із заявленими питаннями сучасної лінгвістики. У першому випуску було репрезентовано значну частину студіювань учасників міжнародної науково-теоретичної конференції «Грамматичні читання – VIII». Низка з аналізованих у першому випуску питань неодноразово обговорювалася на численних пленарних та секційних засіданнях Міжнародної науково-теоретичної конференції «Грамматичні читання», що від 1992 року проводиться кожні два роки – на сьогодні уже проведено вісім таких конференцій. Другий випуск – містив статті учасників міжнародного наукового граматичного семінару «Сучасна граматики: концептуальні виміри і наукові парадигми» з проблеми «Моделювання граматичних одиниць та процесів». Заявлений Міжнародний науковий семінар «Сучасна граматики: концептуальні виміри і наукові парадигми», основною проблемою якого, за пропозицією Г. Ситар, охопив уперше студіювання різних вимірів моделювання на морфологічному, синтаксичному, словотвірному та інших мовних рівнях. Опубліковані студії з актуальних питань моделювання, виконані в руслі сучасних лінгвістичних підходів, підтвердили значущість студіювання проблеми «Моделювання граматичних одиниць та процесів» та необхідність продовження її дискусійного обговорення. У збірнику охоплено висвітлення питань моделювання процесів утворення словосполучень сучасної української мови, встановлення типології локатива в реченнєвій структурі з визначенням особливостей моделювання речень із різними зразками локатива, з'ясуванням диференційних ознак синтаксичних моделей слоганів в українському політичному дискурсі, дефінуванням предикатем у простому реченні зі з'ясуванням їх типології та механізмів моделювання. До цього треба також додати актуальні проблеми розгляду моделей вираження посесивного результативного пасиву в українській мові, встановлення особливостей моделювання синтаксичних фразеологізмів української мови та ін. Істотними постають спроби критичного осмислення досліджень попередників в аналізі аналітичних тенденцій у реченнєвій структурі. У другому випуску відчутними також є спроби теоретичного узагальнення проблем моделі й моделювання у металінгвістичній системі теоретичних постулатів, схарактеризувати напрями наукової інтерпретації своєрідності граматичної моделі української мови. Важливим є розгляд закономірностей моделювання фразеологічних одиниць, зокрема простеженням специфіки моделювання негативнооцінних фразем. Авторитетними постають концептуальні підходи до висвітлення питання моделювання процесу творення слова в дериватології, застосуванням процедур

¹ Див.: Грамматичні студії. : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т : наук. ред. А. П. Загнітко. – Вип. 1. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 136 с.; Грамматичні студії. : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т : наук. ред. А. П. Загнітко. – Вип. 2. – Вінниця : ДонНУ, 2016. – 138 с.

пропозиційного аналізу для моделювання словотвірного гнізда, а також виявом специфіки інноваційних іменникових утворень з префіксоїдами квантитативно-оцінної семантики.

Для сучасної лінгвістики знаковим є продовження студіювань із питань моделювання в діалектології, зокрема з'ясуванням моделей словотвору іменників у гуцульських говірках, належним висвітленням триєдності структури діалектних текстів буковинських говірок.

У третьому випуску «Грамактичних студій» у відповідних розділах поглиблювано вже традиційні для студійованих у рамках донецької грамактичної школи питання теорії мови, моделювання на різних мовних ярусах, сконцентровано увагу на знакових проблемах теоретичної морфології й теоретичного синтаксису, теоретичного словотвору й теоретичної лексикології, опрацьовувано питання аксіологічної прагматики. Особливу увагу сконцентровано на проблемах розгляду метафори як об'єкта вивчення лінгвометафорології та дослідження дериваційного суплетивізму як вияву порушення симетрії в мовній системі.

Актуальними є студіювання з питань співвідношення грамактичного стандарту української мови та сучасної практики, розгляд частиномовної кваліфікації індексальних знаків (у романі В. Шкляра «Чорний ворон»), встановлення функційно-семантичного потенціалу вокативних речень в українських байках ХІХ ст. і з'ясування функційно-стильових виявів актуалізованих сполучників в українській літературній мові початку ХХІ ст. Значущими є також простеження явища аглютинації в системі службових частин мови, визначення напрямів взаємодії дієслівних категорій із послідовним аналізом часових форм у цьому вимірі. Особливо студійовано гендерні властивості окремих частин мови та особливості тлумачення і кваліфікації невідмінюваних прикметників у сучасному мовознавстві. Напрями реалізації різних номіналізаційних тенденцій схарактеризовано через ґрунтовне вивчення номіналізації дієслів в українській, російській та польській мовах.

Студіювання функційної семантики лексичних і фразеологічних одиниць охоплює розгляд фразеологізмів із компонентом-назвою виду одягу у мовній картині світу білорусів та окресленням аналізу опозицій як методу дослідження лексичної семантики.

Проблеми словотвору сфокусовано на розгляді текстоорієнтованої актуалізації дериваційних морфем та намаганням схарактеризувати тенденції в інновативному дієслівному словотворенні української мови.

Аналіз питань лінгвістики тексту, дискурсології та дискурс-аналізу спрямований на розкриття статусу концептуального слова як компонента текстово-образної універсалії фольклорного дискурсу, визначення комічних і сатиричних інтенцій прецедентних власних імен у сучасному сатиристично-гумористичному дискурсі, встановлення особливостей застосування професійного жаргону в бізнес-дискурсі. До цього потрібно також додати студіювання метафорики тексту «Дух нашої давними» Дмитра Донцова та з'ясування структурно-семантичної організації рекламного тексту.

До питань лінгвогеографії й ономастики належать розгляд репрезентації концепту «жінка» у прізвиськовій номінації (на матеріалі антропонімії Донеччини), розкриття статусу діалектизму «плай» у словнику «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові», з'ясування функційного навантаження односкладових прізвиськ. Теоретичні проблеми ономастики репрезентовані дослідженням імплікосфери морфологічних категорій як завдання сучасної лінгвопоетики.

Грамактичні дослідження на кафедрі загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології (від 2016 року, до цього часу – на кафедрі української мови та прикладної лінгвістики) Донецького національного університету (до осені 2014 року – м. Донецьк, з осені 2014 року – м. Вінниця) завжди розуміли в широкому сенсі з охопленням усіх значущих для грамактики питань, тобто з урахуванням актуальних проблем сучасної лексикології, лінгвогносеології, семасіології, ономасіології, лінгвокультурології, етнолінгвістики, політичної лінгвістики, стилістики, ономастики, діалектології, соціолінгвістики, не кажучи вже про надзвичайно важливі теорії породжувальної та комунікативної, функційної та когнітивної, ідеографічної та ономасіологічної, семасіологічної та відмінкової, релятивної та формальної, конструкційної та комунікативної грамактики. Особливе значення належить активно досліджуваним теоріям грамактики залежностей і трансформаційної грамактики, дериваційної та лексикографічної грамактики та ін.

Збірник увібрив у себе дослідження науковців з низки університетів України, а також з університетів – Белградського університету (м. Белград (Сербія)), Гомельського державного університету імені Франциска Скорини (м. Гомель, Білорусь), Мозирського державного педагогічного університету імені І. П. Шамякіна (м. Мозир, Білорусь), Університету імені Адама Міцкевича (м. Познань (Польща)) та інших, що традиційно мають активні творчі зв'язки з кафедрою загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології, кафедрою української мови Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Особливу подяку редакційна колегія висловлює рецензентам – доктору філологічних наук, професору Тетяні Юрївні Ковалевській (Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова), доктору філологічних наук, професору Олександрові Анатолійовичу Стишову (Київський університет імені Бориса Грінченка), доктору філологічних наук, професору Любові Василівні Струганець (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка) за висловлені міркування та слушні поради на різних етапах підготовки та впорядкування збірника наукових праць.

Анатолій Загнітко, науковий редактор